

פרק האשה בתרא

תחלוץ מיד, מספק, ותהיה מותרת לשוק.

חיתה לה לאשה חמות שיצאה למדינת הים, ולא היה לה בן אלא בעלה של זו, אינה חוששת שמא נולד לחמותה בן נוסף [יבם], בחיי בעלה, ומותרת לשוק.

[שמא תאמר, מדוע ברישא חוששת שמא ילדה צרתה, ובסיפא אינה חוששת שמא ילדה חמותה? תשובתך, ברישא כל מה שתלד, בין זכר בין נקבה פוטר מביבום. אבל בסיפא רק אם ילדה חמותה זכר היא נופלת ליבום, ויש כאן שני ספקות: א. שמא ילדה ב. שמא הוא זכר. וכולי האי לא חיישינן. רש"י].

יצתה חמותה מליאה מעוברת (2) חוששת.

היות ומעתה יש כאן רק ספק אחד, שמא זכר הוא העובר.

רבי יהושע אומר: אינה חוששת, כי עדיין יש כאן שני ספקות: א. שמא הפילה ב. גם אם לא הפילה, שמא ילדה שמא נקבה. (3)

המשנה הראשונה בפרק זה עוסקת באשה שמת בעלה בלא בנים, ואין ידוע אם חייבת ביבום, ומבררת המשנה שני אופני ספק:

האחד, באופן שספק אם יש לו בנים מאשה אחרת ופוטר מביבום ומותרת לשוק.

והשני, באופן שספק אם יש אח לבעלה ואין לה יבם.

מתניתין:

ק"ט-א האשה שהלך בעלה, ועמו הלכה גם צרתה, אשה אחרת שיש לו לבעלה, למדינת הים, וכשיצאו לא היה לבעלה בנים.

ובאו עדים ואמרו לה: מת בעלך.

לא תנשא לשוק ולא תתייבם ליבם, אחי בעלה, עד שתדע שמת בעלה בלא בנים ומותרת ליבם, או עד שיתברר שמא מעוברת היא צרתה, וכשילדה, (1) מותרת היא להנשא לשוק.

ולקמן בעמוד ב תבאר הגמרא למה שלא

שבסיפא מיירי שמלאו ימיה ללדת כשיצאה, ולכן אין כאן שתי ספיקות א. זכר או נקיבה ב. אפילו אם תימצו לומר זכר, שמא נולד לאחר מיתת בעלה, והוה אשת אחיו שלא היה בעולמו. ועיין לשון הנמו"י, דכאן שיצאה מליאה "ועבר זמן לידתה". וחידושי מהרי"ח במשניות.

3. ותנא קמא סובר שלא חיישינן שמא הפילה, שהפלה היא כמיתה, ולשמא מת לא חיישינן [כמבואר גיטין כח א] [תויו"ט]

1. היתרה לשוק רק כשכבר ילדה, היות והולד אינו פוטר עד שיצא לאויר העולם [כמובא לקמן בעמוד ב]. ולכן כתב רש"י בד"ה ולא תתייבם, שמא "ילדה", שזהו שפוסלה מיבום.

והא דנקטה המשנה מעוברת עיין בערוך לנר, ובהגהות חשק שלמה

2. הא דשינתה המשנה לשונה, דברישא נקטה לישנא דמעוברת, ובסיפא מליאה, ביאר הרש"ש

גמרא:

שנינו במשנה שיש לאשה לחוש שמא מעוברת היא צרתה.

והוינן בה: מאי "שמא מעוברת היא צרתה"?

והרי די לומר "שמא מעוברת צרתה"?

ומשנינן: הא קמ"ל ביתור זה, (4) שרק להאי צרה שהלכה עמו הוא דחיישינן שמא מעוברת היא.

אבל אם באו עדים שצרה זו אינה מעוברת, הרי לצרה אחריתי, שמא נשא בעלה במדינת הים צרה אחרת, (5) ואולי הצרה ההיא מעוברת ממנו, לא חיישינן, ומותרת זו ליבם.

שנינו במשנה: לא תנשא ולא תתייבם אשה זו שהלכו בעלה וצרתה יחד למדינת הים, ומת הבעל.

ותמהינן: בשלמא, זה מובן שיבומי לא תתייבם, דדלמא מיעברא צרתה, וילדה בן, וקפגעה אשה זאת באשת אח שלא במקום מצוה של יבום, שהוא איסור כרת דאורייתא.

אלא זה שאומרת המשנה שלא תנשא לשוק הוא תמוה.

כי אמאי לא תנשא?

אם משום החשש שמא מת בעלה בלא בניס, והיא זקוקה ליבום, יש לך לומר שמסתבר הדבר שבעלה מת בהשאירו אחריו זרע. שהרי —

הלך אחר רוב נשים כמו בכל ספק בכל התורה שהולכים אחר הרוב. והרי רוב נשים, מתעברות ויולדות. ומסתמא גם צרתה שהלכה עם בעלה למדינת הים, גם היא ילדה ממנו ולד.

לימא, האם יש לנו להוכיח מכך שמשנתנו בשיטת רבי מאיר היא, דחייש למיעוטא.

וכמו שמצינו לגבי מיעוט אנשים מהכותים, יושבי הר גריזים, שהשתחוו לדמות יונה שהיתה שם, וגזר רבי מאיר על כל הכותים, להחזיקם מומרים, משום המיעוט. (6)

ולכן חוששת משנתנו למיעוט הנשים שאינן יולדות, ולפיכך היא אסורה לשוק.

ומשנינן: אפילו תימא, תאמר שמשנתנו בשיטת רבנן היא אמורה, החולקים על רבי מאיר, ואינם חוששים למיעוט, בכל זאת אסורה היא להינשא לשוק.

דכי אזלי רבנן בתר רובא — רק ברובא דאיתיה קמן, שישנו הרוב לפנינו.

כגון, תשע חנויות, שאנו רואים אותן לפנינו, שרובן מוכרות בשר שחוטה, ומיעוטן מוכרות בשר נבילה וטריפה, שאז

4. חיישינן.

4. תוס' ע"פ רש"ש וע"ע תויו"ט

6. עיין בערל"ג, במה שנקט רש"י דוקא האי ולא המובא לקמן בגמרא מחלוקת מפורשת בין רבי מאיר ורבנן.

5. מרש"י ותוס' מבואר לכאורה, שאם כבר היה נשוי לאחרת [שלישית], חיישינן שמא בא אצלה ונתעברה. וברמב"ם מבואר שאפילו בכה"ג לא

וכן **קטנה** — **שמה תמצא איילונות** שאינה יולדת.

וכיון שהם לאו בני הקמת שם, התורה פטרם מייבום דכתיב [דברים כ"ה] "אשר תלד" פרט לאיילונות.

נמצא פוגעים בערוה של איסור אשת אח שלא במקום מצוה.

ורבנן שלא קיבלו טעמו, **סברי**, שמתרים קטן וקטנה ביבום, היות וזיל **בתר רובא דקטנים**.

ורוב קטנים כשגדלים, לאו סריפי נינהו.

זיל בתר רוב קטנות.

ורוב קטנות לכשגדלות, לאו איילונות נינהו. ולכן אין לנו לחשוש שמה אינם מחוייבים ביבום.

ומכך שנחלקו רבנן על רבי מאיר, והולכים אחר הרוב שאינם סריסים, מוכח שהם הולכים אחר הרוב גם כשאין הרוב לפנינו.

ואם כן, משנתנו שאינה הולכת אחר רוב הנשים שמתעברות ויולדות, אינה כרבנן!

ומסקנת הגמרא היא: **אלא**, מחזורתא מחוור ומוכח דמתניתין בשיטת רבי מאיר היא, דחייש למיעוט.

ופרכינן: אם מעמידים אנו לרישא דמתניתין **כרבי מאיר**, החושש למיעוט, יקשה מהסיפא שאינה חוששת למיעוט, והוה רישא רבי מאיר, וסיפא רבנן?!

הולכים אחר הרוב, ואם מוצאים בעיר בשר תולים אותו שהוא מהרוב הכשר.

וסנהדרין, שרוב מזכים לפנינו.

אבל רובא דליתיה קמן, כמו רוב נשים שבעולם שהן מתעברות ויולדות, לא אזלי רבנן בתר רובא.⁽⁷⁾

ומקשינן: הרי מצינו שגם ברובא "דליתיה קמן" גם הולכים רבנן אחר הרוב.

וראיה לדבר, שהרי בנדון יבום של קטן וקטנה [וכפי שיתבאר מיד בהמשך], **דרובא דליתא קמן הוא**, ואזלי רבנן בתר רובא.

דתניא: יבם קטן או יבמה קטנה — לא חולצין ולא מייבמים דברי רבי מאיר.

אמרו לו רבנן לרבי מאיר: **יפה אמרת שאין חולצין**.

מסתבר בזה טעמך, היות ד"איש" כתיב בפרשה של חליצה, "ואם לא יחפוץ ה"איש" לקחת את יבמתו" [דברים כ"ה]. ודרשינן, "איש", ולא קטן.

וגם האשה הנחלצת צריכה להיות גדולה ולא קטנה, כי מקשינן **אשה לאיש**, שהרי בהמשך הכתוב יש היקש ביניהם, דכתיב "ועלתה יבמתו השערה".

אלא מה הטעם שאתה אומר שאין מייבמין הקטנים?!

אמר להם רבי מאיר: קטן — שמה ימצא סריפ, שאינו מוליד.

7. והטעם הוא, שבילפוטא שהולכים אחר הרוב ילפינן מדיינים, שהוא רובא דאיתיה קמן, ולכן היה הוה אמינא שרק בזה רבנן אזלי בתר רובא.

ואם כן קשיא, שרישא היא כרבי מאיר, וסיפא כרבנן?!

ופרקינן: דלמא סיפא נמי איכא לאוקמי כרבי מאיר

והא דלא חיישינן למיעוטא שילדה חמותה זכר

כיון דאיחזקה האשה בשעת יציאה בהיתרה לשוק, שלא היה לה יבם, הרי במקום חזקה לא חייש רבי מאיר למיעוטא.

ולפיכך בסיפא "אינה חוששת", היות שהולך רבי מאיר אחר חזקתה, שהיא מותרת לשוק.

ומקשה הגמרא: אי הכי, שאמרת כי רבי מאיר הולך אחר חזקה —

רישא, דאיחזקה בהיתרה ליבום, כי בשעת יציאתם לא היה לבעלה בנים, תייבם? נעמידה על חזקתה, (9) ומדוע תנן ברישא לא תתייבם?

ומתרתת הגמרא: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבהו: רישא דמתניתין, שאנו דנים להתירה לייבום, ומסופקים אנו שמא יש לו בן ותפגע בערוה של אשת אח שלא במקום מצוה, דהוה איסור כרת, חששו שמא נתעברה צרתה, ולא מעמידים אותה על חזקה במקום חשש כרת, דחמירא.

סיפא דמתניתין, שהיתרנוה לשוק, ואתה דן

אימא סיפא: היתה לה חמות — אינה חוששת שמא ילדה חמותה בן ומותרת לשוק.

ואמאי? הרי יש רוב לומר שילדה בן, כי הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים מתעברות ויולדות? (8)

ומשנינן: כיון שיש מיעוט מפילות, שאינן יולדות ולד של קיימא, וכל היולדות ולד של קיימא יולדות מחצה זכרים ומחצה נקבות.

סמוך, צרף צד זה של ספק, שמא היא ממיעוטא דמפילות, למחצה נקיבות.

ועל ידי כך שאתה מסתפק שמא ילדה חמותה זכר, יש לך ספק השקול שמא נקבה ילדה.

ואתה מוסיף עליו את המיעוט שמא לא ילדה כלל, לפי שיתכן שהפילה.

הווי ליה זכרים — מיעוטא מכל הלידות, והלכך היא מותרת לשוק, לפי שהולכים אחרי רוב הלידות, שאינן של זכרים ברי קיימא.

אך עדיין יש להקשות:

ולרבי מאיר, דחייש למיעוטא, ליחוש למיעוטא של זכרים, ותהיה אסורה לשוק.

ומכך שלא חששה המשנה לכך, מוכח שלא חיישינן למיעוט, ואתיא סיפא דמתניתין כרבנן.

נקבה וחיישינן.

9. ואע"ג דאיכא למימר דדוקא בסיפא אוקי רבי מאיר אחזקה דמותרת לשוק, דהחזקה אומרת

8. ואע"ג שפירש רש"י במתניתין הטעם משום דהוה שני ספיקות א. ספק האם ילדה ב. אפילו אם תימצא לומר ילדה, ספק נקבה, כיון דאיכא רובא דיולדות תו לא הוה אלא חד ספק זכר או

אך לא במקום של ספק, שמא איסורא דאורייתא ממש קעביד [רש"י].

ואם כן, חוזרת הקושיה: רישא שחששנו בה למיעוט על כרחך רבי מאיר היא, ואילו סיפא שלא חוששים בה למיעוט, רבנן היא.

נמצא שרישא היא רבי מאיר, ואילו סיפא היא רבנן?!?

ומשנינן: **אלא, אמר רבא:**

ק"ט-ב

רישא דמתניתין, שמדובר בה באשה שהלכו בעלה וצרתה למדינת הים, והוחזקה בשעת יציאה שאין לו בנים, יש לה חזקה שהיא נופלת לייבור.

וכנגד החזקה הזאת יש לנו רובא, דרוב נשים מתעברות ויולדות, ומסתמא ילדה צרתה, ונפטרה מיבור, ומותרת לשוק.

וכשיש חזקה כנגד רוב, החזקה לא עדיף כוחה כי רובא, אלא אדרבה, רוב עדיף.⁽¹¹⁾ דרובא וחזקה, רובא עדיף [קידושין פ'].

וכאן, הרוב מתירה לשוק, והיינו צריכים

לאוסרה כי שמא יש לה יבם, ותפגע באיסור — כיון דהאיסור לשוק אינו אלא איסור לאו, "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" [דברים כ"ה] לא חששו לו חכמים שמא נתעברה⁽⁸⁹⁾ חמותה, ומעמידים את האשה בחזקת⁽¹⁰⁾ היתרה לשוק.

אמר רבא פירכא על תירוץ רב נחמן

מבדי, הרי, הא, איסור אשת אח, הוא איסורא דאורייתא.

והא, איסור יבמה לשוק איסורא דאורייתא.

מה לי ספק פגעה באיסור כרת, מה לי ספק פגעה באיסור לאו?

והרי כמו שבספק איסור כרת אתה חושש להתירה ליבם, כך בספק איסור לאו יש לחשוש ולהמנע מלהתירה לשוק, ולא להעמידה על חזקת היתרה.

ודוקא בהרחקות שאוסרים רבנן דבר המותר מן התורה כדי שלא יפגעו באיסור, שם שייך לחלק משום שכרת הוא יותר חמור, ולכן עשו לו חכמים הרחקה, אבל ללאו לא עשו הרחקה.

10. כך פירש רש"י. וביאר הריטב"א דרב נחמן אית ליה תירוץא דלעיל, דטעמא דסיפא דלא חישינן למיעוט לר"מ הוא כיון דהוה במקום חזקה.

אלא הוקשה לו מרישא [כקושיית הגמרא], ותירץ דבמקום כרת לא אזיל ר"מ בתר חזקה. ודוקא בסיפא, דהוה איסור, לאו אזיל בתר חזקה.

ועי"ש שהביא שיש שגרסו "אלא אמר רב נחמן". ולדבריהם לית ליה לרב נחמן פירוקא דלעיל. ודחה גירסא זו.

11. בתוס' [ד"ה וחזקה] הקשו דהוי מצי למימר

כמו הרוב, להתירה לשוק, אבל ברישא, שהחזקה להתירה ליבור עומדת כנגד הרוב דיולדות, ואוסרה ליבור [ורובא וחזקה רובא עדיף]. ואם כן יש לחלק ולומר שבזה לא מוקים רבי מאיר אחזקה, כתבו התוס' [בד"ה רישא] שבהוה אמינא של הגמרא היו רוב ומיעוט שוים. וכיון שמועילה לרבי מאיר חזקה בהדי רוב בסיפא, הוא הדין ברישא היתה צריכה להועיל החזקה בהדי המיעוט [לפי הסבר הקרן אורח]

9א. וילדה זכר דהוה מיעוט. וטעמא דאזלינן בתר חזקה וע"ע הערה הבאה